

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΕΛΕΝΗ

Α' Επεισόδιο στ. 437 - 575

1η Σκηνή: στ. 437-494 (Ενότητες: 1^η στ. 437-444, 2^η στ. 445-464, 3^η στ. 465-494)

Α. Σκηνοθετικές - σκηνογραφικές πληροφορίες

Ο Μενέλαος μπαίνει στη σκηνή από τη δεξιά προς τους θεατές πάροδο (έρχεται από τη θάλασσα). Είναι ντυμένος με κουρέλια (στ. 472) και συγκεκριμένα με το σκισμένο καραβόπανο (στ. 479-480). Από τον τόνο της φωνής του και από τα λόγια του οι θεατές αντιλαμβάνονται την καχυποψία και το φόβο του για τους ανθρώπους που θα συναντήσει. Στο τέλος της σκηνής, έχουμε στους στ. 493-494 πληροφορίες για τη σκηνική δράση.

Β. Ο ποιητής

Ο Ευριπίδης εδώ παρουσιάζει έναν τραγικό ήρωα εντελώς διαφορετικό από αυτόν που ξέρουμε, στην ανθρώπινή του διάσταση. Η πάγια θέση του ποιητή είναι να παρουσιάζει (σε αντίθεση με τους άλλους δύο τραγικούς ποιητές) τους ήρωες όπως είναι στην πραγματικότητα. Αν και κατηγορήθηκε ότι προσπάθησε να συγκινήσει το κοινό με διάφορους τρόπους (πχ. κουρέλια), στην ουσία είναι ρεαλιστής. Πρέπει να φανεί έντονα στα μάτια των θεατών η αντίθεση πλούτου-φτώχειας, ευτυχίας-δυστυχίας. Αυτή η αντίθεση γίνεται πιο έντονη με την αντιηρωική εμφάνιση του Μενελάου. Ο υπαινιγμός για την Αθήνα είναι σαφής. Η παλιά δόξα της χάθηκε μετά την καταστροφή στη Σικελία. Στους στ. 452-454 η μνήμη των αποθανόντων στον πόλεμο της Τροίας έχει μεγάλη σημασία για τους Αθηναίους μετά τη Σικελική καταστροφή.

Προσέχουμε το γνωμικό των στ. 474-476: αυτός που έχει συνηθίσει να ζει ευτυχισμένος νιώθει πιο έντονα τη δυστυχία που μπορεί να τον βρει αναπάντεχα. Ενώ αντίθετα αυτός που την έχει γνωρίσει και παλιότερα στη ζωή του, την αντιμετωπίζει πιο εύκολα. Επίσης το γνωμικό των στ. 491-492 που θυμίζει το «ούκ ἄν λάβοις παρά τοῦ μή ἔχοντος», δηλαδή δεν μπορεί να σε βοηθήσει κάποιος που είναι φτωχός, μην περιμένεις βοήθεια από αυτούς που δεν έχουν. Άλλωστε γι'αυτό ο ποιητής ονομάστηκε «από σκηνής φιλόσοφος».

Γ. Ο Μενέλαος

Έντονη η αντιηρωική εμφάνιση του στη σκηνή. Πρέπει να φανεί η ανθρώπινη διάσταση του ήρωα. Γι'αυτό και ο γνωστός από τα έπη ήρωας Μενέλαος παρουσιάζεται να πέφτει από το «βάθρο» του και να εμφανίζεται ως ένα τραγικό πρόσωπο. Είναι ένας ναυαγός που μόλις έχασε το καράβι του, το μόνο μέσο που είχε για να γυρίσει στην πατρίδα του. Είναι αδικημένος από τους θεούς, δυστυχισμένος και γι'αυτό το λόγο «πέφτει» στα μάτια μας. Ο ποιητής επιδιώκει να τον παρουσιάσει τόσο ταπεινωμένο που φαίνεται στα μάτια μας ίσως κωμικό πρόσωπο. Ρακένδυτος, εγκλωβισμένος στην τραγική του κατάσταση, ωστόσο υπερηφανεύεται πως ήταν πρωτεργάτης στην άλωση της Τροίας,

βρίσκεται σε μεγάλη πλάνη! Νομίζει πως έχει την Ελένη στη σπηλιά κρυμμένη και, μέσα από αυτή την τραγική ειρωνεία, η τραγικότητα του γίνεται μεγαλύτερη.

2^η Σκηνή (στ. 495-541) και 3^η Σκηνή (στ. 542-575)

A. Σκηνοθετικές - σκηνογραφικές πληροφορίες

Η σκηνογραφία είναι η ίδια (ανάκτορο, βωμός κλπ.). Στη 2^η σκηνή οι σκηνοθετικές πληροφορίες είναι αρκετές. Η σκηνική δράση είναι έντονη (μια από τις καινοτομίες του Ευριπίδη). Η Γερόντισσα ανοίγει την πόρτα (στ. 495) μετά το χτύπημα του Μενελάου. Με την κίνηση της πρέπει να ξαφνιάζεται πολύ. Αφού βάλει τις φωνές (στ. 501-502) κινείται απειλητικά προς το μέρος του, τον αρπάζει σφιχτά από τα χέρια και τον σπρώχνει μακριά (στ. 503). Στη συνέχεια ο Μενέλαος προφανώς ξεσπά σε κλάματα (στ. 514) και η Γερόντισσα ίσως του πιάνει το χέρι (στ. 522). Στ. 524 προφανώς δείχνει τον τάφο που είναι στην σκηνή. Στ. 540-541 η Γερόντισσα μπαίνει στο παλάτι αφήνοντας μόνο του το Μενέλαο. Στην 3^η σκηνή είναι πολύ μικρή η σκηνική δράση, αφού ο Μενέλαος μένει μόνος επάνω στη σκηνή προφανώς ακίνητος απαγγέλει το μονόλογο του. Μόνο από την ένταση και από τη χροία της φωνής του φανταζόμαστε στη σκηνική του παρουσία.

B. Ο ποιητής

Το δευτερεύον πρόσωπο που φαίνεται στη σκηνή είναι μια γυναίκα και μάλιστα γερόντισσα. Προφανώς για λόγους δραματικής οικονομίας, αφού αν ήταν άντρας ίσως να είχαμε μια βίαιη σύγκρουση και έτσι ο Μενέλαος δεν θα έπαιρνε τις πληροφορίες που πρέπει.

Αξίζει να προσέξουμε την αντίθεση ανάμεσα στο είναι και στο φαίνεσθαι που εκδηλώνεται με διάφορες μορφές, όπως δόξα (αυτό που φαντάζεται κάποιος) ≠ αλήθεια, όνομα ≠ σώμα. Ο ποιητής επιδιώκει την αντίθεση αυτή. Ο διωγμός του Μενελάου από ένα δευτερεύον πρόσωπο πρέπει να γίνει αισθητός, κάτι που γίνεται πιο ζωντανό και με το ντύσιμο του υποκριτή. Φυσικά η αντίθεση συνεχίζει να γίνεται αισθητή, αφού ο Μενέλαος ζει στην πλάνη του, ότι δηλαδή έχει την Ελένη στη σπηλιά.

Η στιχομυθία που επιλέγει ο ποιητής στη 2^η σκηνή τον εξυπηρετεί προκειμένου να τονίσει τον ξεπεσμό του ήρωα (και κατά συνέπεια οποιουδήποτε ήρωα ή μεγαλείου [Αθήνας]) αλλά και να δείξει την προσπάθεια του ήρωα να αντλήσει πληροφορίες που θα προωθήσουν την εξέλιξη του δράματος (οικονομία)

Γ. Ο Μενέλαος: βλ. Σχόλια 1^{ης} σκηνής